

Juhlajulkaisu
Pekka Hallberg
1944 – 12/6 – 2004

Toimittajat

Risto Nuolimaa

Pekka Vihervuori

Hannele Klemettinen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2004 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Pekka Hallbergin valokuva s. VII Heini Lehväslaiho

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-229-0

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004

Tarja Halonen

Yhteinen maailma – kenen säännöillä?

Ympäristöongelmat herättivät useat ihmiset huomaamaan, että maailma on todellakin yhteinen. Yhteiset uhat edellyttävät yhteisiä vastauksia, jotta ne olisivat tehokkaita. Globalisaatio on edelleen lisännyt tarvetta toimia yhdessä. Talouselämä on halunnut laajentua ja käydä kauppaa valtioiden rajoista riippumatta. Nyttemmin yritykset ovat pyrkineet laajentamaan markkinansa globaaleiksi. Yksityisen ihmisen hyötyminen tai kärsiminen tästä kehityksestä riippuu hänen omista voimavaroistaan ja ennen kaikkea siitä, missä maassa hän asuu. Valtio on ihmisten hyvinvoinnin kannalta keskeinen. Joitain vuosia sitten oli eri syistä muodikasta julistaa kansallisvaltiot aikansa eläneiksi ja jopa kehitykselle haitallisiksi. Nyt usko kansallisvaltion mahdollisuuksiin ja merkitykseen näyttää uudelleen vahvistuneen.

Demokratia, ihmisoikeudet ja oikeusvaltio ovat kolmiyhteys, jota sekä YK että muutkin huomattavat kansainväliset järjestöt ovat edistäneet viime vuosikymmenien ajan. Painopiste oli pitkään demokratiassa, sen jälkeen ihmisoikeuksissa ja nyt mielestäni mielenkiinto on kasvavasti siirtynyt oikeusvaltioproblematiikkaan. Tähän on varmasti ollut vaikuttamassa nimenomaan globalisaatio, koska ennakoitavuus on kaikkien etu.

Oikeusvaltion ja hyvän hallinnon merkitys korostuu, kun puhutaan investointitoiminnan edellytyksistä tai yksittäisten ihmisten oikeusturvasta. Olen samaa mieltä niiden tärkeydestä, mutta mielestäni olisi aiheellista myös painottaa demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion keskinäistä riippuvuutta. Kaikkia kolmea tarvitaan, jotta voidaan puhua vahvasta modernista valtiosta.

On vaikea arvioida, mille kansainvälinen yhteisö antaa painoa. YK hyväksyy jäsenikseen kaikki itsenäiset valtiot. Ihmisoikeussopimusten hyväksymistä pidetään tietysti hyvänä ja siihen jäsenmaita pyritään kannustamaan ja vähän painostetaankin. Sopimuksiin sitoutumattomuudesta tai heikosta täytäntöönpanosta seuraa poliittisia sanktioita, mutta ei aina kaikille samalla tavoin. YK:n ihmisoikeustoimikunta tekee parhaansa, mutta eri jäsenmaiden edustajien työhön pyritään vaikuttamaan hyvin erilaisin keinoin. Suomi on valittu ihmisoikeustoimikuntaan kaudelle 2005–2007, jolloin ihmisoikeusasiat taas nousevat enemmän esiin suomalaisessa keskustelussa.

Jäsenyys Maailmankauppajärjestö WTO:ssa on YK:ta monimutkaisempi ja valikoivampi prosessi. Kysymys on selvistä taloudellisista eduista kansainvälisessä kaupassa, mutta jäsenyydellä on myös laajemmat heijastusvaikutukset. Tämä on näkynyt jäsenyyssprosesseissa;

Kiina on jo WTO:n jäsen, mutta Venäjä on vielä tätä kirjoitettaessa pyrkimässä kohti jäsenyyttään.

Samalla tavoin voisi tietysti jatkaa vertailua YK-perheeseen kuuluvien Maailmanpankin, Kansainvälisen valuuttarahaston tai vaikkapa Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sääntöjen ja sopimuskäytäntöjen osalta. Kun näiden globaalien järjestöjen toiminta vaikuttaa toisiinsa, pitäisi niiden toiminnan olla yhteensopivaa. Koherenssi on silti vielä kaukana. Myönteinen asia on kuitenkin vahvistuva yksimielisyys asian tarpeellisuudesta.

Universaalien sopimusten tulisi sopia yhteen sekä globaalilla että kansallisella tasolla. Se tekisi myös erityisesti kehitysmaille mahdolliseksi nykyistä huomattavasti yksinkertaisemman ja tehokkaamman kehityspolitiikan.

Tiivistyvä yhteistyö tuo esille myös asioiden tärkeysjärjestyksen. Onko ihmisoikeuksien turvaaminen tärkeämpää kuin kaupan vapaus, talouskasvu tai ympäristönsuojelu? Miten säännöksiä sovelletaan eri valtioissa? Toimiva järjestelmä edellyttää yhä enemmän kansainvälistä yhteistyötä ja mahdollisesti myös ylikansallisia päätöksiä, mutta useimmissa tapauksissa joudutaan kuitenkin luottamaan siihen, että kansallisvaltiot toimivat kansainvälisten velvoitteidensa mukaisesti.

Eurooppa on monessa suhteessa hyvin mielenkiintoisessa kehitysvaiheessa. Euroopan neuvosto on ollut ihmisoikeuksien edelläkävijä yksilövalitusprosesseineen. Euroopan unioni ja yhteisöjen tuomioistuin ovat hitsanneet yhteen Eurooppaa nopeammin kuin oikeastaan olisi voinut ennakoida. Näiden kahden järjestelmän – EU:n ja Euroopan neuvoston – yhteen nivoutuminen ihmisoikeuksia vahvistavalla tavalla on toivomukseni, kun EU:n perussopimus saadaan uusittua.

Euroopan unionin tänä keväänä tapahtunut laajentuminen oli todella historiallinen sekä uusien jäsenmaiden määrän että niiltä vaaditun uudistustyön määrän johdosta. Nyt olisi jaksettava auttaa uusia jäseniä, jotta integraation syveneminen ei hidastuisi. Kaikin tavoin onnistunut laajentuminen on tietysti onneksi Euroopalle, mutta se on samalla rohkaiseva signaali samantapaisille prosesseille muuallakin maailmassa.

Euroopan unionin laaja-alaisuus ilmenee hyvin ns. Lissabonin strategiassa, jossa taloudellisen kasvun ja kilpailukyvyn lisäksi pidetään tärkeänä myös jäsenmaiden työllisyyttä tai laajemmin sosiaalisen ulottuvuuden kehittämistä. Se ei ole toteutunut käytännössä vielä riittävästi, mutta laaja-alaisempi kehityskuva on kuitenkin jo ajattelussamme mukana.

EU:n sisämarkkinat käsittävät pääoman, tavaroiden ja palvelujen sekä ihmisten vapaan liikkuvuuden. Maailmanlaajuisesti ei ole massaa yhtään sopimusta ihmisten yli rajojen tapahtuvan liikkumisen sääntelemiseksi. Pakolaisuudesta on sopimuksia, ja siirtolaisuuden alalla työskentelee Ruotsin ja Sveitsin aloitteesta komissio, mutta tilanne on siis vielä pitkälti avoin.

Euroopan unionin viimeisin laajentuminen toi esille sen, kuinka herkästä asiasta ihmisten rajat ylittävässä liikkuvuudessa on kyse. Siirtymäkauden aikainen järjestely, jossa EU-maiden kansalaiset ovat eri asemassa, ei ole tyydyttävä. Pidemmällä aikavälillä asia tulee kuntoon, mutta se ei vielä ratkaise maahanmuuttokysymyksiä kokonaan. EU:sta ei pidä rakentaa linnoitusta vaan yhteistyökumppani yhä etäämpänä olevien maiden kanssa.

Universaaliin sopimukseen ihmisen liikkumisesta valtioiden rajojen yli kannattaa pyrkiä. Se olisi hyvä yhtä lailla vastaanottajamaan kuin lähtömaankin kannalta muuttajista itsestään nyt puhumattakaan. Ihmisten siirtyminen rajojen yli ei tietenkään ole pelkästään etelä-pohjoinen-kysymys. Suurin osa rajojen yli tapahtuvasta muutosta on kehitysmaasta toiseen, mutta jälleen kerran Eurooppa voisi yrittää toimia tien raivaajana.

Globalisaatio on edennyt pitkälti talouselämän ehdoin ja tekniikan luomin edellytyksin. Ne ovat jatkossakin keskeisiä globalisaation elementtejä, mutta niihin pitää kuulua myös ihmisen ja luonnon huomioon ottaminen. Sääntöjen oikeudenmukaisuus ja legitimizeetti palautuvat demokratian ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaatteille.

Uusi maailma ei synny hetkessä. Oikeudenmukaisemmat kansainväliset säännöt tarvitsevat pohjaksi vahvat demokraattiset oikeusvaltiot. Sanan muuttaminen lihaksi vaatii juridiikassakin paljon työtä. Yhdessä ja erikseen. Tämän juhla kirjan saaja, korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, oikeustieteen tohtori Pekka Hallberg kuuluu tällä saralla uurastaviin. Hänen työnsä sekä Suomessa että kansainvälisesti mm. Kiinan ja Venäjän oikeusjärjestelmien eteen ansaitsee lämpimät kiitokset. Saakoon sijansa myös kannustus jatkuvaan työhön, jotta maailma muuttuisi edes hiukan paremmaksi.